

MÁRIA KAČKOVIČOVÁ

Menové reformy v 20. storočí

Slovensko prešlo v 20. storočí v menovej oblasti viacerými zásadnými zmenami. Začalo sa to vznikom samostatnej Česko-Slovenskej republiky v roku 1918, kedy zánikom Rakúsko-Uhorska dochádza k menovej odluke a vzniku samostatnej meny, ktorú charakterizovala koruna československá. Prioritou pri tejto dobrovoľnej menovej odluke bola náprava rozvrátených peňažných pomerov a riadenie meny. Druhú menovú odluku môžeme charakterizovať ako čiastočne nedobrovoľnú, čo vyplynulo z vtedajšej politickej situácie. V dôsledku vyhlásenia Slovenského štátu 14. marca 1939 vznikla slovenská koruna.

Vplyvom politických udalostí v roku 1945, ako aj ukončením druhej svetovej vojny, opäť dochádza k spojeniu dvoch krajín do spoločného štátneho útvaru. Menová reforma v tom istom roku znovu zjednotila československú menu.

Najradikálnejšou menovou reformou bola reforma z roku 1953, znamenala prechod k totálnej transformácii československej ekonomiky, založenej na príkazovom systéme sovietskeho typu, ktorá vyústila do socialistického peňažníctva.

V roku 1993 vznikla Slovenská republika a jej vznik priniesol so sebou dobrovoľnú menovú odluku s Českou republikou a opätovné vytvorenie slovenskej meny.

Rozdiel medzi pojmami menová odluka a menová reforma spočíva v tom, že menová odluka je jednostranný akt vedúci k rýchlemu osamostatneniu meny, pričom môže byť dobrovoľná alebo nanútená. Menová reforma je zásadnou úpravou národnej sústavy peňazí, ktorá zahŕňa: názov peňažnej jednotky, jej druhy a štruktúru; vzťah k drahým kovom; je meradlom cien a s tým spojenú paritu menovú a menový kurz; pravidlá emisie a obehu peňazí.¹

Vo svojom príspevku sa budem venovať najmä peňažným reformám z rokov 1919, 1945 a 1953, nakoľko práve týmto som sa najviac venovala štúdiom archívnych dokumentov ako aj odbornej literatúry. Menové odluky z rokov 1939 a 1993 spomeniem iba okrajovo pre doplnenie celého komplexu zásadných menových opatrení na Slovensku v 20. storočí.

Menová odluka v roku 1919

Po bezpodmienečnej kapitulácii Rakúsko-Uhorska prevzal v Prahe moc Národný výbor československý, ktorý 28. októbra 1918 svojim prvým zákonom vyhlásil Česko-Slovenskú republiku. Ihneď po vzniku nového štátu sa nedala okamžite uskutočniť menová reforma, nakoľko neboli stanovené pevné štátne hranice. Bolo nevyhnutné vytvoriť najmä ekonomické základy fungovania nového štátu a preto prvým krokom bola menová odluka, ktorej cieľom bolo odpúťanie sa od ekonomických väzieb na rakúsko-uhorskú monarchiu. Menová odluka sa neskôr pretransformovala do menovej reformy, s cieľom nápravy rozvrátených peňažných pomerov. Touto úlohou bol poverený prvý minister financií novovzniknutého štátneho útvaru Alois Rašín, pre ktorého bola koncepcia menovej reformy, jej príprava a realizácia srdcovou záležitosťou. Ďalšou osobnosťou pri realizácii menovej odluky a kolkovacej akcii bol Viliam Pospíšil, ako jeden z najbližších Rašínových spolupracovníkov a prvý guvernér Národnej banky československej.

Menovej reforme predchádzala zmluva uzatvorená medzi predsedníctvom Národného výboru československého a bankami zo dňa 8. novembra 1918 o štátnej pôžičke národnej slobody vo výške 1 miliardy korún vo forme 4% štátnych dlhopisov splatných počas štyroch rokov po vydaní, ktorá mala pokryť počiatočné výdavky nového štátu.²

Rakúsko-uhorská banka pod tlakom novej maďarskej a rakúskej vlády začala zaplavovať naše územie novým obeživom bez riadneho krytia. Potrebné bolo vykonať účinné kroky, ktoré by zabránili vydávaniu nekrytých platidiel. Dňa 25. februára 1919 sa uskutočnilo rozhodujúce zasadnutie Revolučného národného zhromaždenia, na ktorom bol prijatý zákon č. 84/1919 Sb., ktorým sa minister financií splnomocňuje, aby vykonal nariadením kolkovanie bankoviek a súpis majetku za účelom uloženia majetkovej dávky.³ Na základe tohto zákona sa zavádzala na území vzniknutého územného celku vlastná československá mena. Minister financií bol poverený, aby vykonal kolkovanie bankoviek rakúsko-uhorským kolkom, rovnajúcim sa 1 % ich menovitej hodnoty, aby niektoré druhy bankoviek z kolkovania vylúčil, časť bankoviek (najviac však 50 %) stiahol z obehu a stiahnuté bankovky prehlásil za štátnu jednopercenťnú záručiteľnú pôžičku, ktorá bola zo strany veriteľa nevypovedateľná ale zo strany štátu hocikedy splatná. K štátnym výdajom bola nepoužiteľná, neprevoditeľná, nezastaviteľná a nezaviteľná. Minister financií bol ďalej splnomocnený, aby zakázal Rakúsko-uhorskej banke ďalšie rozmnožovanie záročných účtov.⁴

Všetky rakúske a uhorské vojnové pôžičky, ako aj pokladničné poukážky Rakúsko-uhorskej banky boli spísané a kolkované. Pri vojnových pôžičkách sa vyberal poplatok 40 halierov za kus a pokladničné poukážky sa úročili 0,5% z ich menovitej hodnoty. Vklady jednotlivcov na vkladových listoch boli nevypovedateľnými pohľadávkami voči štátu a premlčanými sa stali behom 30 rokov. Boli úročené 1% každým rokom. Všetky podniky a právnické osoby mali povinnosť k 1. marcu 1919 zostaviť likvidačnú bilanciu.

Bankovky Rakúsko-uhorskej banky, ktoré do vzniku Československej republiky v roku 1918 (ďalej len ČSR) obiehali na jej území sa museli kolkovať kolkom, ktorého hodnota sa rovnala jednému percentu ich nominálnej hodnoty. Kolkovaniu podliehali bankovky hodnoty 10, 20, 50, 100 a 1000 korún. Bankovky v hodnotách 25 a 200 korún neboli kolkované, ale sa prijímali k výmene. Bankovky v hodnote 1 a 2 korún neboli kolkované a zostali v obehu. Na tisíčovky bol 10 korunový kolok priamo vytlačený a na bankovky ostatných hodnôt sa kolky lepili.

K označeniu kolkom sa prijímalo akékoľvek množstvo bankoviek, ale v skutočnosti sa vydávalo v pomere k dodaným bankovkám len 50 % kolkovaných bankoviek. Bankovky sa kolkovali v dňoch 3. až 9. marca (vrátane) 1919. Na Slovensku sa kolkovanie skončilo 12. marca. Okolkovanými bankovkami bolo povinnosťou platiť už od 3. marca. Nekolkované bankovky stratili platnosť k 10. marcu 1919.

V pôvodnom množstve boli kolkované hotovosti štátnych pokladní a čiastky potrebné k výplatám miezd. Celkom bolo predložených ku kolkovaniu 7,2 miliardy korún, z toho prináležalo súkromným osobám 5,2 miliardy. Kolkovaných a vrátených korún do obehu bolo 4,7 miliardy. Touto menovou reformou došlo k osamostatneniu peňažného obehu v Československu ako aj možnosti vytvárania vlastnej peňažnej politiky najmä smerom k zvyšovaniu kúpnej sily koruny až na jej predvojnovú úroveň. K zaisteniu dokonalého a úplného vykonania kolkovania bankoviek boli v čase počnúc 26. februárom a končiac 9. marcom 1919 uzatvorené hranice pre akúkoľvek dopravu osôb a tovaru. Výnimočne bol povolený prechod cez hranice iba vyslancom cudzích štátov bez prehliadky. Telesnej prehliadke sa museli podrobiť kuriéri, lekári, pôrodné bábičky ako aj osoby obstarávajúce prenášanie liekov. Súčasne v termíne od 1. marca do 9. marca 1919 sa pozastavilo prijímanie všetkých poštových poukážok, sporiteľných vkladov, cenných papierov, balíkov s bankovkami. Súbežne s kolkovaním peňazí bol vykonaný súpis hnutelného a nehnuteľného majetku, cenných papierov a vkladov. Stal sa podkladom pre dávku z majetku a predpokladalo sa, že štát získa výnos vo výške 20 až 25 miliárd korún. Tento predpoklad sa ale nesplnil a do konca roku 1937 bol výnos z dane iba 6,2 miliardy korún.⁵

Súbežne so začiatkom kolkovacej akcie, začali sa v obehu objavovať aj falošné kolky. Zistené prípady sa hneď oznamovali súdom, ktoré zahájili trestné konanie. Skúmali sa druhy falzifikátov a zisťoval sa ich pôvod, aby sa mohli vykonať ochranné opatrenia. Falšovaniu napomáhala aj to, že pravé kolky neboli po technickej stránke dokonale zvládnuté. Naopak, falošné kolky boli často neporovnateľne zdatnejšie zhotovené. Zistilo sa, že väčšina falošných kolkov pochádzala z cudziny. K tomuto vykonávateľov zvädzal kurzový rozdiel medzi valutou čsl. a valutou zo susedných štátov. Boli v tom aj dôvody politické, ktoré sa snažili zdiskreditovať a poškodiť menu mladého štátu uvádzaním falošných okolkovaných bankoviek do obehu. Najlepším prostriedkom, ako sa dalo zabrániť prípadnému falšovaniu kolkov, bolo postupné vydávanie čsl. štátoviek a bankoviek do obehu. Celkovo bolo zadržaných bankoviek s falošnými kolkami v hodnote približujúcej sa 183 miliónom Kč.⁶

Podstatou tejto reformy bolo, že z predložených hotovostí sa mala kolkovať a do obehu vrátiť iba polovica, druhá polovica sa mala zadržať a kryť vydaním 1 % neodcudziteľných štátnych dlhopisov. Reštrikcia obeživa mala znamenať nápravu meny a vrátenie kúpnej sily koruny na predvojnovú úroveň. Neprinesla však očakávaná, aké sa predpokladali a problémy mladého štátu sa prejavili v počiatkových rozpočtových deficitoch a v tlakoch na uvoľnenie menovej politiky, čo v danej dobe

pôsobilo inflačne. Vláda sa preto rozhodla zvyšovať kurz koruny v zahraničí, v predpokladoch to znamenalo, že vysoký menový kurz bude pôsobiť deflačne na domácu cenovú hladinu. Tento predpoklad vyšiel, ale bol sprevádzaný prudkým poklesom výroby, exportu, zamestnanosti a sociálnym napätím. Znamenalo to početné devízové intervencie, s ktorými ruka v ruke išli i drahé zahraničné úvery. Kurz koruny bol značne rozkolísaný a preto po vzniku NBČS (1926) sa začala uplatňovať politika menovej a finančnej stabilizácie.⁷

Pre správu novej československej meny bol zriadený Bankový úrad ministerstva financií – BÚMF 12. mája 1919, ako prechodná (dočasná) štátna inštitúcia, ktorá mala byť vo vhodnej dobe nahradená cedulovou bankou na súkromno-právnom základe. Až do jej vzniku mu prislúchali všetky funkcie cedulovej banky. Hlavný ústav mal sídlo v Prahe a podliehalo mu 31 úradovní, z toho bolo 5 na Slovensku. BÚMF spravoval obeh kolkovaných bankoviek, ako aj nových štátoviek a bankoviek, ktoré sa v novovzniknutom štáte postupne uvádzali do obehu. Prostredníctvom vyhlášok informoval verejnosť i o stiahnutí platidiel z obehu. Bankovky označené československým kolkom sa postupne sťahovali z obehu a nepredložené kolkované bankovky prepadli v prospech štátu. BÚMF vykonával menovú politiku, ktorá smerovala k spevneniu koruny, ako aj k zaisteniu jej stability.⁸

Zákon č. 187 zo dňa 10. apríla 1919, ktorým sa upravuje obeh a správa platidiel v československom štáte, dal výhradné právo štátu vydávať platidlá a raziť mince. Prehlásil kolkované bankovky za prvé československé štátovky a stanovil právomoci ministra financií v menovej oblasti. Neoznačené bankovky Rakúsko-uhorskej banky prestali byť zákonným platidlom. Menovou jednotkou pre Česko-Slovenskú republiku sa stala koruna československá v skratke Kč.

Krátko po menovej odluke prišlo k urýchlenej príprave a tlači prvých československých platidiel v hodnote 1, 5, 10, 20, 50, 100, 500, 1000 a 5000 Kč. Všetky majú dátum vydania 15. apríla 1919 a podpis ministra financií A. Rašína, aj keď boli dané do obehu postupne v rozmedzí od 7. júla 1919 do 26. februára 1920 (Rašín vtedy už nebol ministrom financií).

Likvidačná komisia vo Viedni oznámila, že neolkované bankovky Rakúsko-uhorskej banky majú byť predložené likvidátorom do 15. septembra 1921. Ministerstvo financií po dohode s BÚMF upozornilo na túto prekluzívnu lehotu a nariadilo zaslať neolkované bankovky do ústrednej štátnej pokladne v Prahe.⁹

Na Slovensku bolo organizovanie kolkovania obtiažne, nakoľko tu fungovalo iba 70 zberných miest a málo peňažných ústavov. Okolkováciu akciu tu organizačne zabezpečovala Zemská banka pod vedením jej riaditeľa Dr. Maximiliána Záveského.¹⁰ Do Bratislavy prišiel 5. februára 1919, kde celý priebeh akcie na nočnom zasadnutí prerokoval s dr. Vavrom Šrobárom, dr. Ľudovítom Medveckým a generálnym finančným riaditeľom Otomarom Kvěchom. Zriadený bol Ústredný sekretariát pre kolkovanie bankoviek na Slovensku (umiestnený vo vládnej budove na dunajskom nábreží), na čele ktorého boli dvaja vyššie menovaní a dr. Záveský. Zriadili sa štyri komisariáty:

- I. hlavný komisariát v Bratislave pre župu prešporskú, nitriansku, komárňanskú a ostrihomskú. Predsedom tu bol župan Samuel Zoch a námestníkmi dr. Okánik a dr. Jamnický;
- II. hlavný komisariát vo Zvolene pre župu zvolenskú, tekovskú, novohradskú, gemerskú a hontskú. Predsedom bol zvolenský župan dr. Fajnor, námestníkmi dr. Mízina, dr. Bazovský, dr. Daxner;

III. hlavný komisariát v Ružomberku pre župu trenčiansku, oravskú, turčiansku, liptovskú a spišskú. Predsedom tu bol dr. Kállay, námestníkmi dr. Dula, dr. Mlinárik, dr. Pivko a dr. Ruman;

IV. hlavný komisariát v Košiciach bol pre župu šarišskú, abovsko-turniansku, zemplínsku a užhorodskú. Predsedom bol dr. Ján Sekáč, námestníci dr. Fábry, dr. Kriško a Mojš.

Úloha komisariátov spočívala v starostlivosti o riadne vykonanie kolkovacej akcie, dotovali okresné komisariáty kolkovanými bankovkami, preberali od nich nekolikované a odvádzali ich do pokladne hlavného komisariátu. Na Slovensko bolo dovezených za 800 miliónov kolkovaných korún a to do štyroch hlavných zberných miest v Bratislave, Žiline, Ružomberku a Košíc. Odtiaľto sa ďalej prerozdeľovali na okresné zberne.¹¹

V Bratislave neboli v tej dobe slovenské peňažné ústavy, prípadne filiálky českých bánk, takže všetky banky, s ktorými sa zabezpečovala kolkovacia akcia mali čisto maďarské (a málo priateľské) vedenie. Postoj ich riaditeľov bol nepriateľský, a až po hrozbe, že ich bankám bude ministerstvom financií odobratá koncesia sa spolupráca zlepšila.

Prístup obyvateľstva ku kolkovaniu peňazí bol najmä na Žitnom ostrove a v južných pohraničných oblastiach odmietavý a najmä vidiecky ľud prinášal malé množstvá peňazí na kolkovanie. V Bratislave najmä starousadlíci prejavovali odpor k zástupcom komisariátov. Odpor sa prejavoval najmä miestnou agitáciou a letákmi, ktoré boli denne zhadzované z maďarských vojenských lietadiel. Obchodníci a živnostníci sa chovali k vojsku, ale aj civilným českým úradníkom neochotne. Na ľavom brehu Dunaja dávali najmä maďarskí bolševici najavo, že sú nespokojní s českou nadvládou. Napätie medzi čsl. vojskom a miestnym obyvateľstvom bolo na ostrí noža. Dňa 11. februára 1919 bol v Bratislave zahájený všeobecný politický štrajk, ktorý vyústil do krvavej streľby. Bratislavský župan nariadil trojjazyčnou vyhláškou, aby všetci živnostníci, remeselníci, kaviarníci a hotelieri, ktorí svoje prevádzky neotvorili, stratili živnostenské oprávnenie. Týmto opatrením sa podarilo štrajk zlikvidovať.

Dňa 25. februára 1919 prevzal hlavný komisariát v Bratislave vagón s okolikovanými bankovkami. Tieto sa uschovali v trezore filiálky Rakúsko-uhorskej banky, ktorý bol zabavený na tento účel. Filiálku strážila vojenská stráž. Župan Samuel Zoch zvolal do Bratislavy hlavných slúžnych a mešťanostov samosprávnych miest. Za svojich námestníkov ustanovil dr. Okánika a dr. Jamnického. Rozhodlo sa, že v bratislavskej čokoládovej továrni Stollwerck bude miesto na lepenie kolkov.

Počas kolkovacej akcie sa snažili obyvatelia hromadnými nákupmi zbaviť hotovostí. Dňa 27. februára 1919 boli vyvesené vyhlášky o kolkovaní a ešte toho istého dňa v Ružomberku v Baťovej predajni obuvi sa vytvoril obrovský rad kupujúcich, ktorí bezhlavo nakupovali topánky. Baťa posielal do Ružomberka vagóny tovaru. Aj tí najchudobnejší, ktorí dovtedy chodili obuť iba v krpcoch alebo kapcoch, skúsili, čo je to mať obuté kožené topánky. Skupovalo sa však všetko cenné: zlato, striebro, brilianty, pianá, cenné obrazy, a ako kuriozita aj rakvy. Dr. Rašín sa vtedy vyjadril, že nikdy predtým ani potom sa neplatili tak ochotne dane.¹²

Problematická bola výmena nekolikovaných bankoviek legionárom a členom Združenia Čechov a Slovákov z Ruska. Preto bola vytvorená právna fikcia, že nekolikované bankovky našincov slúžiacich v sibírskej armáde, vo francúzskych a talianskych légiách, ako aj členov Združenia (títo boli nebojujúcou súčasťou sibírskej armády) sa budú vykupovať aj po oficiálne ukončenej kolkovacej akcii. Súpis nekolikovaných bankoviek

podľa jednotlivcov vykonávali vojenské úrady. Stávali sa prípady, že naši občania po návrate z ruského zajatia, v čase po ukončení kolkovania peňazí, si vymieňali ruské ruble za rakúsko-uhorské peniaze na ruskom území. V takýchto prípadoch sa obracali na Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, vládny referát pre finančné veci, s prosbou o dodatočné kolkovanie bankoviek. Vtedajší šéf vyššie spomínaného referátu Dr. Ľudovít Medvecký osobne povoľoval kolkovanie takýchto peňazí, a to bez akéhokoľvek poplatku.¹³

Počas kolkovania bankoviek sa vyskytli snahy opatriť ich falošnými kolkami, o čom podávali hlásenia jednotlivé četnícke veliteľstvá na Ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko – finančný referát.¹⁴ Košický župan telegramom zo dňa 8. mája 1919 informoval MSP „o obrovskom prílive nekolkovaných bankoviek z Maďarie do nového teritória“ a žiadal usmernenie ako postupovať. Zároveň upozornil, že veliteľ v Miškovci „ustálil kurz odkolkovaných bankoviek na 140, čo môže na obsadenom území efekt kolkovacej akcie úplne paralyzovať“. V odpovedi Dr. Medvecký ubezpečuje, že kolkovanie bankoviek bude najbližšie vykonané a akciu vykoná Košický hlavný komisariát, pričom navrhuje kurz zvýšiť na 160. Odpoveď v podobnom duchu smerovala aj na župný úrad do Užhorodu na novoobsadené územie, pričom vládny referent pre finančné veci ubezpečoval, že na vykonanie kolkovania budú vyslaní zvláštni úradníci a zriadené zberne pri berných úradoch a peňažných ústavoch. Zároveň upozornil, že 25 a 200 korunové rakúsko-uhorské bankovky sa pri kolkovaní prijímať nebudú. Na vykonanie kolkovania sa stanovil osobitný kurz čs. peňazí (160:100) a upozornil, že železnice pri vydávaní cestovných lístkov žiadajú duplicitnú sumu v nekolkovaných bankovkách ako v kolkovaných.¹⁵

Vrchnému veliteľstvu čs. vojsk na Slovensku boli zaslané Maďarmi falšované bankové kolky, ktoré zachytil 39. výzvedný pluk v Komárne dňa 21. apríla 1919. Ministerstvo národnej obrany telegramom zo dňa 8. mája 1919 oznamuje, že vyšlo nariadenie ministerstva financií proti prílivu nekolkovaných bankoviek na Slovensku. V nariadení sa hovorí, že peniaze maďarských uprchlíkov a zajatcov budú prevzaté v 60 percentnej hodnote čsl. štátom a to v maximálnej hodnote 1000 K pre jednu rodinu alebo 500 K pre jednotlivca. Na obsadenom území za demarkačnou čiarou sa bude vykonávať všeobecné kolkovanie bankoviek.¹⁶

Koncom mája 1919 došlo na Slovensku k vážnej udalosti, vpádu maďarských bolševikov, ktorí chceli opätovne ovládnuť Slovensko. Hrozilo, že všetky stiahnuté bankovky v rámci kolkovacej akcie padnú do ich rúk. V Bratislave bolo urýchlene zhromaždených zo všetkých slovenských komisariátov cez 600 miliónov nekolkovaných a kolkovaných bankoviek uložených v trezore Rakúsko-uhorskej banky. Následne boli všetky bankovky kvôli bezpečnosti z Bratislavy prevezené do Prahy.¹⁷

V júni 1919 sa situácia v Bratislave priostrila, nakoľko samotné mesto bolo z troch strán obkľúčené nepriateľským vojskom. Civilné obyvateľstvo sa tu búrilo a štátni zamestnanci, napriek zákazu vzdialenia sa zo svojho služobného pôsobiska, hromadne unikali z obkoleseného mesta. Zadržali ich však strážne, ktoré mali stanovištia na všetkých únikových cestách. Horšie to bolo v okolí Zvolena smerom na Vrútky, kde sa toto územie podobalo vojnovému stavu. Na juhovýchodnom Slovensku v okolí Komárna a Nových Zámkov sa tiež odohrávali tuhé boje. V júni 1919 bola vyhlásená v Prešove

Slovenská republika rád, netrvala však dlho. Po dôraznom zásahu Dohody musela maďarská Červená armáda opustiť územie Československa.

Na vpád maďarských vojsk reagovali československé štátne úrady. Dňa 3. júla 1919 bola vydaná vyhláška ministra pre správu Slovenska, v ktorej sa upozorňuje, že Maďari a bolševici na našom území dali do obehu veľké množstvo svojich „bolševických bielych peňazí“ v hodnotách 5,-, 25,- a 200,-. Vyhláškou sa zakazuje používať tieto peniaze ako platidlo s upozornením, že porušenie zákazu sa bude prísne trestať.

V júli 1919 oznámil gemeromalohontský župan, že územie je zaplavované bielymi (bolševickými) a nekolkovanými (modrými) peniazmi. Lučenecký mešťanosta v septembri 1919 oznámil, že v Lučenci boli bolševikmi do obehu dané biele peniaze v úhrnnej hodnote 1 829 193 korún, ktoré on zozbieral a žiada oznámiť, kde má tieto peniaze dopraviť. V odpovedi mu vládny poradca financií oznámil, že tieto peniaze mal len spísať ale nepreberať; teraz ich musí vrátiť stránkam a prísne ich upozorniť, „že každé obchodovanie s tými peniazmi je prísne zakázané“.¹⁸

Župan abov-turňanský zo dňa 2. augusta 1919 č. 930 pres. oznamuje ministrovi Čs. republiky s plnou mocou pre správu Slovenska:

- „v oblasti peňažníctva: medzi obyvateľstvom panuje nedostatok našich peňazí, hoci sú tu rôzne pokútne banky a jednotlivci, ktorí sa zaoberajú výmenou komunistických bankoviek za naše peniaze. Kurz sa neustále mení a obnáša obyčajne medzi 20% a 30%; keď bolo počuť v Košiciach kanonádu z rumunského frontu, a keď kolovali veľmi poplašné správy stúpol kurz prechodne až na 40%;
- priemysel je tiež bez peňažitých prostriedkov, a to je teraz výhodný moment pre československé peňažné ústavy získať vplyv na rôzne podniky poskytnutím pôžičiek proti ponechaniu majority akcií;
- tunajšie maďarské banky a sporiteľne sú vo veľmi obtiažnej situácii, nakoľko pred prvým príchodom čs. vojsk do Košíc všetky cenné papiere a depozity poslali do Budapešti a teda sa nikdy k majiteľom nevrátia. Za bolševického režimu v júni t.r. bola bankám odobratá temer celá hotovosť v našich peniazoch, tak že banky, ktoré sa dávno honosia miliónovými kapitálmi, de facto nič nemajú, ale pasíva im zostali.“

Správu dňa 1. augusta 1919 zaslal aj župan gemersko-malohontský: „Rozhorčení sú Slováci, že všade máme ešte maďarské súdy, že finančná správa je ešte neprečistená, že jej správca ešte píše i slovenskému obecnstvu maďarské „felhiváse“ a podpisuje sa ako „ministeri tanácsos“, že nemáme tu dosiaľ ani jednej jedinej slovenskej školy a september je už predo dvermi.“¹⁹

Situácia s falošnými kolkami bola komplikovaná aj na severnej hranici Československej republiky. Vládny komisár pre plebiscit v Orave listom zo dňa 16. januára 1920 informoval, „že počet bankoviek s falošnými kolkami je na Orave zo dňa na deň menší, nakoľko sa vyvážajú do Poľska. Obyvateľstvo z nich odstraňuje kolky a dováža za ne petrolej, sviečky, soľ.“²⁰

K upokojeniu situácie v menovej oblasti na Slovensku začalo postupne dochádzať od leta 1920 po vytýčení hraníc s Poľskom a Maďarskom a od roku 1921 nastali priaznivejšie podmienky pre realizáciu menovej koncepcie zvyšovania kúpnej sily československej koruny.

Menová odluka v roku 1939

Dňa 6. októbra 1938 bola uzákonená autonómia Slovenska, čo znamenalo aj prípravu decentralizácie v oblasti emisného bankovníctva. Pod vplyvom známych udalostí na jar v roku 1939 a vytvorenia Slovenského štátu, už 14. marca 1939 sa urobil prvý krok k vytvoreniu Slovenskej národnej banky. Nový emisný ústav bol uzákonený vládnym nariadením č. 44 Sl. z. zo dňa 4. apríla 1939.

Menová odluka začala zavedením novej meny, a to vládnym nariadením č. 45 zo 4. apríla 1939, čím sa potvrdila nielen politická, ale aj hospodárska samostatnosť novovzniknutého štátneho útvaru. Slovenská koruna (Ks) sa delila na 100 halierov a jej hodnote zodpovedalo 31,21 mg zlata. Vzájomný pomer slovenskej a protektorátnej koruny (K) bol stanovený 1:1. Počnúc 6. aprílom 1939 všetky knihy a účty slovenskej štátnej správy a súkromného sektoru na území Slovenského štátu boli vedené v slovenských korunách.²¹

Prvé slovenské bankovky tlačené v Tlačiarňi bankoviek (TB NBČ-M) v Prahe sa od pôvodných československých odlišovali pretlačou „Slovenský štát“. V dňoch 26. a 27. apríla 1939 sa uskutočnila výmena bankoviek s nominálnou hodnotou 5000 Kč, 1000 Kč a 500 Kč za bankovky Slovenského štátu 1000 Ks a 500 Ks. Päťtisícové bankovky neboli dané do obehu. V nasledujúcich mesiacoch boli postupne sťahované všetky československé platidlá.²²

Stokorunové štátovky boli vymieňané 6. a 7. júna 1939 za stokorunové bankovky, čím vznikol štátovkový dlh vo výške 469 448 857 Ks. Spôsob umorovania štátovkového dlhu riešila dohoda Národnej banky s ministerstvom financií, podstatou ktorej bolo pomalé a postupné umorovanie štátovkového dlhu. Na tento cieľ sa mal použiť celý mincový zisk, ďalej zisk SNB presahujúci sumu 15 miliónov Ks, ktorý by sa za iných podmienok odvádzal do štátnej pokladnice.²³

Tlač nových slovenských bankoviek podľa návrhov akademických maliarov Š. Bednára a A. Kajliča bola zadaná tlačiarňi NBČ-M v Prahe (1000 Ks a 500 Ks) a nemeckej tlačiarňi Giesecke & Devrient v Lipsku (100 Ks a 50 Ks). Mince sa razili výlučne na našom území v štátnej mincovni v Kremnici. Ako prvá sa razila niklová päťkorunová minca na prelome júna a júla 1939.²⁴ Prvoradou úlohou SNB bolo udržanie stability slovenskej meny a preto sa rozhodla postupovať opatrne v úverovej aj devízovej oblasti. Nekontrolované úverovanie štátu na konci roku 1944 a začiatkom roku 1945, ale predovšetkým financovanie clearingového ústavu boli hlavnými faktormi, ktoré v konečnom dôsledku negatívnym spôsobom poznačili inak dobrú pozíciu slovenskej meny. Nadmerné výdaje štátu v posledných mesiacoch vojny silne poznačili menu i celé hospodárstvo krajiny.

Menová reforma v roku 1945

Menová reforma v roku 1945, na rozdiel od menovej reformy a odluky v roku 1919 a 1939, sa musela vysporiadať s ťaživým dedičstvom okupácie Československa. Na jeho území boli ku koncu druhej svetovej vojny štyri menové oblasti: 1. Oblasť Protektorátu Čiech a Moravy, kde bola zákonným platidlom koruna (K) a nemecká marka v pomere 10 : 1; 2. Oblasť pohraničného územia (Sudety), vrátane území, ktoré boli od Čiech, Moravy a Slovenska odtrhnuté a pripojené priamo k Nemecku a Rakúsku s mar-

kou ako platidlom; 3. Oblasť Slovenska so zákonnou menou koruna slovenská (Ks); 4. Oblasti odtrhnuté od Slovenska a Podkarpatskej Rusi a pripojené k Maďarsku so zákonnou menovou jednotkou pengö. Každá z týchto oblastí bola spojená s inou emisnou politikou a mala svoj kurz.²⁵

Pri obnove československej meny boli vytýčené tri hlavné ciele: oslobodené územie očistiť od nepriateľských okupačných menových jednotiek; zjednotenie meny korunovej a slovenských korún; menová a hospodárska konsolidácia novej československej meny. Cieľom menovej reformy bolo zlikvidovanie monetárneho previsu vzniknutého počas druhej svetovej vojny. Obeživo na celom území Československa stúplo zo 14,25 miliardy Kč v roku 1938 asi na 120 miliárd v roku 1945 a úhrn všetkých vkladov stúpil zo 60 miliárd Kč (1938) na 130 miliárd (máj 1945).²⁶

Situácia sa v Čechách a na Slovensku počas vojny v obežive, vkladoch, ako aj vo vývoji cien a dôchodkov vyvíjala odlišne. Na Slovensku malo menové dianie iný priebeh. Ríšska marka nebola prijímaná na slovenskom území ako platidlo a netvorila podklad krytia pre vydávanie korunového obeživa. Koruna slovenská a marka boli vo vzájomnom devízovom vzťahu. Nápor na slovenský trh bol vykonávaný prostredníctvom clearingu. Vývoj na clearingovom účte a tiež aj vývoj objemu obeživa bol pomalší ako v Protektoráte. Zvrat nastal až po augustovom povstaní (SNP) v roku 1944, kedy došlo k rýchlemu rastu obeživa. Vkladová situácia sa vyvíjala pomerne kludne, keď v roku 1939 bol súhrn vkladov 5,162 miliónov Ks, ale koncom roku 1944 presiahol 10 miliárd Ks. Úhrnom sa teda zväčšil objem peňažných nárokov na Slovensku 2,7-krát.²⁷

Ekonomickí a hospodárski predstavitelia Slovenska, vrátane ministra financií Vavra Šrobára sa pri príprave reformy prikláňali k silnejšej hodnote slovenskej koruny voči protektorátnej korune. V rozhovore pre noviny Lidová demokracie dňa 13. septembra 1945 sa V. Šrobár vyjadril, „že otázka pomeru slovenskej a českej koruny spôsobila najväčšie starosti a ťažkosti. Slovenskí národohospodárski činitelia zo začiatku zastávali názor, že slovenská koruna je až päťkrát hodnotnejšia ako česká, čo do značnej miery bolo aj opodstatnené. Situácia sa ale zmenila v neprospech slovenskej koruny vplyvom vojnových operácií na území Slovenska. Zničená dopravná sieť a veľký nedostatok spotrebných majetkov veľmi znehodnotil slovenskú korunu, značne zvýšil stav obeživa a tým znížil jej kúpnu silu. Po týchto zásahoch je už teraz pravdepodobné, že pri výmene doterajších platidiel za definitívny bude stanovený kurz slovenskej koruny k českej korune v pomere 1 : 1.“²⁸

Prvé reformné opatrenia zlikvidovali cudzie meny a nahradili ich slovenskými a českými korunami – vytvorili sa dve menové oblasti, a to oblasť slovenskej koruny a oblasť českej koruny. Platenie z jednej oblasti do druhej sa vykonávalo podľa zvláštného zúčtovacieho režimu. Dňa 6. júla 1945 bolo vydané opatrenie Slovenskej národnej banky č. 57/1945 o úprave platobného styku medzi Slovenskom a českými zemami. Na uskutočnenie platieb všetkého druhu medzi Slovenskom a českými krajinami sa zriadil na dobu prechodnú „Dispozičný účet SNB v Bratislave u Národnej banky československej v Prahe.“ Tento účet bol bezúročný a viedol sa v českých korunách.²⁹

Nariadením SNR č. 62/1945 z 3. júla 1945 bolo rozhodnuté o začatí kolkovania slovenských platidiel. Na Slovensku začala akcia kolkovania 12. júla 1945 v nitrianskej filiálke NBČS. V Bratislave začalo kolkovanie 24. júla 1945 a celá akcia na Slovensku prebiehala etapovite, čo záviselo od množstva kolkovaných peňazí pripravovaných Národnou bankou čsl. Kolky pre túto akciu sa zhotovovali v Londýne. Nekolkovali sa hodnoty nižšie ako 100 korún. Účel tejto akcie kolkovania bol charakterizovaný ako

registračný, nakoľko bolo potrebné zistiť úhrnný obeh platidiel na Slovensku. Malo sa zamedziť tomu, aby sa do slovenského obehu nedostali späť tie slovenské koruny, ktoré boli Nemcami pri ústupe odvezené. Tým by sa bolo značne zväčšilo už aj tak obrovské množstvo nekrytého obeživa. V Čechách sa bankovky nekolkovali.³⁰ Uvedenou akciou prepadlo preklúziou 20 % obeživa.³¹

Prvé porady odborníkov k problematike zjednotenia československej meny sa konali 12. až 16. júna 1945 v Prahe a za Slovenskú národnú banku sa ich zúčastnili Ján Oliva a Štefan Virsik.³² Vláda Československej republiky a Slovenská národná rada pripravovali vydanie Menového ujednaní, podľa ktorého na základe dohody, mala byť stanovená suma nových československých platidiel a použitá k výmene za staré slovenské a českomoravské platidlá. Pri delení tejto sumy sa mal brať ohľad na počet obyvateľov obidvoch oblastí, ako i na schopnosť participovať na výhodách a bremenách spoločného štátu. Rovnako sa mala vykonať aj unifikácia štátneho dlhu. S takýmto menovým ujednaním nesúhlasilo Predsedníctvo Slovenskej národnej rady a preto vo svojom pripravovanom memorande zo dňa 8. augusta 1945 uvádza: „Predsedníctvo SNR podrobne štúdiu otázku participácie slovenskej oblasti na nových čsl. platidlách a štátnych dlhopisoch v zmysle Menového ujednaní žiada:

- a) o priznanie najmenej 20 %-nej participácie pre slovenskú oblasť z celkového množstva nových čsl. platidiel a štátnych dlhopisov,
- b) o zmenu časti Menového ujednaní v tom zmysle, že čsl. poukážky znejúce na K nepripadnú automaticky na ťarchu tej-ktorej oblasti podľa toho kde v dobe zavedenia jednotnej čsl. meny sa budú nachádzať, ale že celkové množstvo vymenených čsl. poukážok bude rozdelených medzi oblasť slovenskú a českomoravskú s použitím dohodnutého hospodárskeho kľúča.“

Predsedníctvo SNR nesúhlasilo, aby za základ usporiadania meny brali stav hospodárskych pomerov z rokov 1930 – 1938, nakoľko obidve menové oblasti po roku 1938 prešli iným ekonomickým a hospodárskym vývojom. Ďalej upozornili na jav, že prevažná väčšina čsl. poukážok vydaných jednotkami Červenej armády a Čsl. menovým ústavom, obieha v slovenskej oblasti a zaťažuje slovenský oblastný obeživový blok. Preto navrhovali rozdelenie poukážok medzi oblasť slovenskú a českomoravskú použitím spravodlivého hospodárskeho kľúča.³³

Menové ujednanie nebolo nakoniec realizované, nakoľko sa finanční odborníci nevedeli dohodnúť na primeranom hospodárskom kľúči.

V októbri 1945 vypracovali stanovisko k menovej a finančnej reforme zo slovenského hľadiska prof. A. Matura, Ing. J. Pázman a dr. O. Pokorný, ktorý v resumé žiadali trvať na požiadavkách, ktoré by hájili spravodlivé záujmy Slovenska. Požadovali sanovanie nielen stratených peňažných nárokov, ale aj vecné škody následkom vojny, ktoré boli neporovnateľne väčšie ako v Čechách. Pri uvoľňovaní vkladov žiadali nepostupovať percentuálne, ale určitými pevnými sumami, aby sa paralyzoval väčší inflačný prírastok českých vkladov. Pri konštrukcii dávky z prírastku na majetku žiadali na Slovensku zdaníť len prírastok vzniknutý po 1. januári 1944, lebo účelom dávky bolo odčerpávanie inflačne vytvorených finančných kapitálov, ktoré sa na Slovensku začali tvoriť po 1. januári 1944 a v Čechách od roku 1939. Rozdiel medzi výškou strát pripadajúcich na Slovensko (14 %) a výškou sumy, ktorú malo uhradiť Slovensko (20 %) chceli vyrovnáť buď v oblasti štátneho dlhu, vyplývajúceho z reformy alebo poskytnutím 1/5 všetkých dlhopisov ako aj tým, že Slovensko by prispievalo len na zúčastenie a umorenie 1/7 dlhopisov.³⁴

Uvedené resumé pripomienkoval L. Kováčik, ktorý s ním vyslovil súhlas, ale súčasne upozornil, že hospodársky život na Slovensku môže začať spoľahlivo fungovať iba čiastočným využitím českého výrobného kapitálu. Upozornil, že Slovensko bude mať v rámci rozpočtu vyššie finančné požiadavky ako by mu prislúchali podľa stanoveného kľúča. Požiadavky sa mali sústrediť najmä na industrializáciu Slovenska a premiestnenie určitého priemyslu na Slovensko.³⁵

Keďže nedošlo k dohode odborníkov z menovej oblasti rozhodla československá vláda o lineárnom zavedení jednotnej československej meny, ktorá nahradila v pomere 1:1 dovtedajšie korunové jednotky (Kč, K, Ks) vo všetkých právnych pomeroch, ktoré s nimi počítali. Podľa dekrétu prezidenta republiky č. 91/1945 zo dňa 19. októbra 1945 o obnovení československej meny dňom 1. novembra 1945, dovtedy používané peniaze prestali byť zákonnými platidlami. Jediným zákonným platidlom bola koruna československá. Staré platidlá sa mohli skladať na vkladné knižky a bežné účty v peňažných ústavoch a sporiteľniach. Všetky vklady akéhokoľvek druhu sa stali vkladmi viazanými a prestalo aj ich úročenie. Toto sa netýkalo nových platidiel. V dňoch 29. októbra až 4. novembra bolo možné vymeniť vo výmenných miestach čiastku najviac 500 Kč na každú fyzickú osobu uvedenú na výplatnom liste. Podnikateľom a iným právnickým osobám a útvaram sa okrem vyššie uvedenej čiastky mohla vyplatiť suma odpovedajúca výške jednomesačného platu a mzdy zamestnancov.

Ďalej sa mohlo uvoľňovať z viazaných vkladov k 1. novembru ďalších 10 %. Poštové sporiteľne a peňažné ústavy boli oprávnené uvoľniť po 1. novembri vo zvláštnych prípadoch a najmä sociálne odôvodnených z vkladov u nich vedených aj ďalšie čiastky. Uvoľňovanie viazaných vkladov usmerňovala NBČS a ministerstvo financií.

Peňažné hotovosti uložené v peňažných ústavoch, peňažné vklady, poisťky a cenné papiere boli zablokované (viazané). Začínalo sa dôslednou repudiáciou predchádzajúcich peňazí a všetkých jej foriem, čo bolo oveľa razantnejšie vykonané ako v roku 1919. Stav obeživa bol redukovaný na 19 mld. a stav zablokovaných vkladov, poisťiek a cenných papierov ku koncu roka 1945 bol 258 mld.³⁶

Už dňa 20. októbra vyšla vyhláška ministra financií č. 92/1945 o nových platidlách československej meny. Týkalo sa to štátoviek v hodnotách 1000, 500, 100, 50, 20, 10 a 5 korún.

Súčasťou menovej reformy bol aj Dekrét prezidenta republiky č. 95/1945 zo dňa 20. októbra 1945 o prihlásení vkladov a iných peňažných pohľadávok v peňažných ústavoch, ako aj životných poistení a cenných papierov do 30. novembra 1945. Pokiaľ vklady a peňažné pohľadávky neboli prihlásené včas, tak právo nakladať s takýmto vkladom alebo pohľadávkou mal výlučne Československý štát. To isté platilo aj pre životné poisťky a cenné papiere.

Zavedením jednotnej meny v Československu sa uvoľnil aj platobný styk medzi Slovenskom a českými krajinami v dôsledku čoho bol zrušený Dispozičný účet, cez ktorý v čase od 28. júna do 31. októbra 1945 bolo uhradené z Čiech na Slovensko 303 miliónov Ks a zo Slovenska do Čiech 293 miliónov Ks.³⁷

O ďalších postupoch v súvislosti s menovou reformou rokovali 2. novembra 1945 v Bratislave členovia slovenskej časti komisie na riešenie menových a finančných otázok. Na tejto schôdzke sa však nedokázali zjednotiť v niektorých bodoch menovej reformy a preto požadovali nájsť spoločné stanovisko v štyroch bodoch:

1. zahrnutie vojnových škôd do menovej reformy;
2. v oblasti dávok;

3. vo veci menového ujednanania medzi čl. vládou a SNR a aplikácie rozvrhovaného kľúča pri sanácii meny;
4. vo veci uvoľňovania blokováných vkladov, a to najmä v rozsahu a spôsobe uvoľňovania.

Konečné riešenie predvídané menovým ujednaním sa podľa názoru zúčastnených, „mohlo stať bezpredmetným, jestli sa sanácia vkladov a ostatných nárokov uskutoční oddelene pre Slovensko a Čechy spôsobom, ako bol vysvetlený v návrhu dr. O. Pokorného na zriadenie Likvidačného ústavu. Návrh obsahuje ucelenú koncepciu na riešenie menového problému a pamätá nielen na prania slovenské, ale hlavne aj na ohľady sociálne, hospodárske a finančno-technické.“³⁸

Ing. J. Pázman predložil dňa 21. decembra 1945 argumenty na zriadenie zvláštného bloku slovenského a českého pri usporiadaní a likvidácii vkladov viazaných menovou reformou. Upozornil, že je eminentným spoločenským záujmom, aby nevznikli dohady, či Slovensko na menovú reformu doplatilo alebo na nej získalo. Uviedol, že Slovensko akceptovalo výmenný pomer 1:1 ako psychologickú obeť zo svojej strany a že nápravu možno dosiahnuť vykonaním menovej sanácie v oddelených blokoch: slovenskom a českom. Ocenil, že slovenská strana riešila prípravné úlohy pred zlúčením meny ďaleko rigoróznejšie ako česká strana.³⁹

Komisia odborníkov pre menovú a finančnú reformu na svojom zasadnutí 7. februára 1946 konštatovala, že dekrétom o obnovení čl. meny boli vytvorené iba technické predpoklady k jej ozdraveniu. Úpravou cenovej a mzdovej hladiny bol problém iba čiastočne vyriešený. Nezdravá situácia meny pretrvávala a bola daná tým, že objem vkladov, poisťiek a nárokov na náhradu vojnových škôd nebol krytý hodnotnými aktívami, ale iba fiktívnymi pohľadávkami (aktívami) voči Nemeckej ríši. Na likvidáciu neuhradeného zbytku vkladov navrhovali štyri spôsoby:

1. konsolidáciu štátnym dlhom;
2. čiastočnú repudiáciu (čiastočné škrtnutie vkladov);
3. rozloženie umorovacej služby na dlhú dobu;
4. infláciu.

Súčasne upozorňovali na uvoľniteľné vklady, ktorých výber by znamenal buď ohrozenie peňažných ústavov alebo infláciu. Komisia sa po objektívnom preskúmaní všetkých alternatív na riešenie neuhradeného zbytku v čiastke 125 miliárd rozdelila na dve skupiny: prvá skupina (dr. Nebesař, dr. Mládek, dr. Chmela, dr. Rudolf, dr. Maur, ing. Pázman, dr. Pokorný) navrhla, aby likvidácia zbytku bola vykonaná škrtnutím časti vkladov v uvedenej výške po majetkových dávkach; druhá skupina (Kabeš, ing. Spáčil, dr. Kraus, dr. Kadlec, Kováčik) pokladala rozhodnutie o konečnom riešení lineárnu repudiáciu za predčasné.⁴⁰

Krátko po vojne došlo k politickej dohode všetkých povolených politických strán v oblasti dávky z majetku a prírastku majetku. Podľa zákona o majetkových dávkach č. 134/1946 Zb. dávka z majetkového prírastku bola napríklad pri prvých 5000 Kčs vymeriavacieho základu 5% , a pri 200 000 Kčs vymeriavacieho základu to bolo už 90 % a z ďalších čiastok až 100 %. Ak bol majetkový prírastok neprimeraný hospodárskym pomerom, bol daňový poplatník vyzvaný daňovým úradom, aby preukázal pôvod svojho prírastku. Ak sa tak nestalo, bol takýto prírastok zdaňovaný 100%. Súčasne s touto dávkou mala význam tiež dávka z celkovej hodnoty všetkého majetku po zrážke dlhov, bremien a dávok z prírastku na majetku. Sadzba z tejto dávky bola z prvých 200 000 Kčs 5 %, maximálnou hranicou bolo 30 %, a to z čiastky presahujúcej 20 miliónov Kčs.

Daňoví poplatníci boli toho názoru, že takto zaplatené percentá sú potrebnou dodatočnou daňou za okupáciu a že sa nepriamo vrátia k zdravému rozvoju ekonomiky.⁴¹

Od roku 1947 bol úlohou uvoľňovania viazaných vkladov poverený Likvidačný fond menový kancelármi v Prahe a Bratislave, ktorý vznikol na základe zákona č. 141/1947 z 2. júla 1947. Peňažné ústavy previedli všetky záväzky z viazaných vkladov na LFM a ďalej viedli tieto vklady len evidenčne. Ďalej previedli na LFM aj všetky svoje pohľadávky za Ríšu a Maďarsko. Činnosť LMF smerovala k postupnému uvoľňovaniu viazaných vkladov. Museli sa stanoviť kritériá postupnosti ich uvoľňovania – na prvom mieste boli najmä sociálne pomery vkladateľov. Súčasne sa malo zabrániť inflačným účinkom uvoľňovaných čiastok.⁴²

V období od 1. septembra 1947 do 31. decembra 1952 fond postupne uvoľnil 69,9 mld. Kčs, z toho na sociálne účely takmer 33 mld. Kčs. Rozhodnutím Predsedníctva LMF z 13. januára 1953 bolo definitívne zastavené uvoľňovanie viazaných vkladov a činnosť fondu ukončil zákon č. 41/1953 Sb. o peňažnej reforme.⁴³

Tým však neboli záležitosti okolo viazaných vkladov uzatvorené, nakoľko sa touto činnosťou začala zaoberať všemocná štátna bezpečnosť. Vďaka nej boli vedúci bankovní činitelia obvinení z porušovania predpisov, z finančného posilňovania kapitálovo silných jedincov, súkromných podnikateľov, z poškodzovania sociálne slabých žiadateľov, ako i z hospodársky škodlivého rozmnožovania obeživa. Dopltili na to J. Oliva, J. Michalík, K. Markovič, Š. Halabrín a ďalší. K. Markovič bol odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní štyri a pol roka. V roku 1968 bol čiastočne rehabilitovaný, ale jeho úplné oslobodenie sa podarilo dosiahnuť až v roku 1980.⁴⁴

Aj také boli osudy bankových úradníkov.

Peňažná reforma v roku 1953

Po februári 1948 sa spustila lavína uvoľňovania peňazí pre politické a kultúrne kruhy nového režimu a na sociálne účely a postupne sa prechádzalo k sovietskemu modelu „centrálne plánovanej ekonomiky.“⁴⁵

Vtedajší vrcholní predstavitelia štátu a moci rozhodli o uskutočnení peňažnej reformy, ako aj zrušení lístkového systému na potravinársky a priemyselný tovar. Peňažnú reformu zdôvodnili ako nutnosť „nakoľko mala zvýšiť a upevniť kurz československej koruny; nová koruna bude mať zlatý obsah. Nebude už ďalej viazaná na americký dolár, ktorý je krízovou valutou a ktorého kúpna sila stále viac padá. Odteraz bude jej kurz zviazaný s najstabilnejšou menou – sovietskym rublom.“⁴⁶

Na základe uznesenie vlády a ÚV KSČ „O spôsobe vykonania peňažnej reformy a zrušenia lístkov na potravinársky a priemyselný tovar“ bol vydaný zákon Národného zhromaždenia Československej republiky č. 41 zo dňa 30. mája 1953, ktorým bolo rozhodnuté uskutočniť peňažnú reformu. Peňažná reforma z roku 1953 sa označovala aj ako menová reforma, nakoľko obsahovala jej základné prvky – nanovo sa stanovil vzťah k drahým kovom, zaviedla sa nová menová parita a devízový kurz. Prezentovaným cieľom reformy bolo zvýšenie kúpnej sily koruny a upevnenie jej kurzu voči ostatným menám. V skutočnosti jednou z jej hlavných príčin bolo prebytočné obeživo, ktoré bolo dané do obehu v rozpätí rokov 1945–1953. Netreba osobitne pripomínať a zdôrazňovať, že uskutočneniu peňažnej reformy predchádzali organizačné a bezpeč-

nostné opatrenia zo strany aparátu ÚV KSS, ktorá bola v tej dobe jedinou vládnuou stranou. V deň vyhlásenia zákona č. 41/1953 Zb. o peňažnej reforme zasadali krajské a okresné výbory KSS, kde boli ich členovia oboznámení s požiadavkami ÚV KSS a vlády na zabezpečenie hladkého priebehu pripravovanej akcie.

Podstata reformy spočívala v zrušení všetkých vkladov a štátnych pôžičiek vzniknutých pred menovou reformou z roku 1945, ako aj vo výmene dovtedajších peňazí za nové. Viazané vklady, ktorých výška dosiahla k 1. júnu 1953 podľa odhadu osemdesiat miliárd korún, ako aj tuzemské papiere boli definitívne a bez náhrady v plnej miere zrušené.⁴⁷

Zákon Národného zhromaždenia Československej republiky č. 41 zo dňa 30. mája 1953 o peňažnej reforme v § 2 hovorí: „Peňažnou jednotkou na území Československej republiky je začínajúc dňom 1. júna 1953 československá koruna (Kčs), ktorá sa rovná 0,123426 g rýdzeho zlata; jej kurz v pomere k rubľu sa určuje na 1,80 Kčs za jeden rubel.“

Peňažné sumy v hotovosti sa vymieňali do výšky 300 Kčs starých peňazí v pomere 5:1, čo predstavovalo 60 Kčs nových peňazí. Peňažné hotovosti nad túto sumu sa vymieňali v pomere 50 Kčs starých peňazí za 1 Kčs bez obmedzenia sumy; v tomto pomere sa vymieňali aj hotovosti v pokladniciach organizácií a inštitúcií. Mzdy a iné odmeny za prácu a služby, rodinné prídavky, penzie, štipendiá, podpory a pod., ako aj ceny, daňové a iné sadzby, tarify a peňažné sumy určené v právnych predpisoch sa prepočítavali v pomere 50:1 Kčs. Odberné poukážky účastinnej spoločnosti Darex sa vymieňali v pomere 50:1 Kčs bez obmedzenia ich výšky. Obchody a ostatné zariadenia pokiaľ boli otvorené, prijímali platby v starých peniazoch počas výmennej lehoty vo výmennom pomere 50:1.

Vklady na vkladných knižkách sa prepočítavali do sumy Kčs 5000 v pomere 5 Kčs starých peňazí za 1 Kčs nových peňazí; vklady nad 5000 do 10000 Kčs sa prepočítavali v pomere 6,25:1; vklady nad 50000 Kčs sa prepočítavali v pomere 30:1.

Výmenu peňazí zabezpečoval aparát ŠBČS za účinnej pomoci pracovníkov spojov, štátnych sporiteľní, Štátnej poisťovne, Investičnej banky, národných výborov, ako aj bezpečnosti a armády. ŠBČS mala k príprave od okamihu započatia preberania peňazí až po dotácie výmenných stredísk iba tridsaťšesť hodín. Okrem toho do akcie vstupovala s mnohými, iba nedávno dobudovanými pobočkami, kde pracovali neskúsení pracovníci. V súvislosti s výmenou peňazí zabezpečovala ŠBČS nasledovné úlohy:

1. vlastnú výmenu peňazí v dňoch 1. – 4. júna 1953;
2. prepočítavanie všetkých účtov vedených v ŠBČS;
3. prepočítavanie starých a nových peňazí, zabezpečovanie výmenných stredísk a ich likvidácia;
4. preverovanie činnosti výmenných stredísk a kontrola lístkov pre domácnosť.⁴⁸

Prvé informácie o úlohách ŠBČS podali inštruktori z ústredia v Prahe, ktorí boli vyslaní do jednotlivých krajov Slovenska. Na oblastnom ústave a vtedajších krajských pobočkách sa vytvorili 30. mája pracovné skupiny na zabezpečenie hladkého priebehu peňažnej reformy.

Rozvoz nových peňazí sa vykonal v úzkej spolupráci s vojenskou správou 31. mája 1953, nakoľko nové peniaze boli uložené vo vojenských skladoch. Za účelom výmeny peňazí sa zriadili výmenné strediská pre obyvateľstvo, väčšie podniky a ústredné úrady. V priebehu prvého dňa sa ukázalo, že počet zriadených výmenných stredísk je nedostatočný a preto sa organizovalo otváranie ďalších stredísk podľa potreby.⁴⁹

Počet výmenných stredísk vo vtedajších krajoch na začiatku a na konci výmeny bol nasledovný:

Kraj	počet k 1. 6.	počet k 4. 6.
Bratislava	506	611
Banská Bystrica	252	372
Nitra	246	422
Košice	255	255
Prešov	108	224
Žilina	235	367 ⁵⁰

Výmenné strediská boli rozmiestnené pravidelne a na jedno stredisko pripadlo približne 2 400 obyvateľov vrátane detí. Strediská sa zriaďovali pri všetkých pobočkách ŠBČS, pri väčších podnikoch, pri poštových úradoch, s prihliadnutím na možnosti v sporiteľniach, pobočkách Investičnej banky, Štátnej poisťovni, prípadne v nemocniciach. Každé výmenné stredisko bolo opatrené zvonka a aj vo vnútri viditeľným nápisom: Výmenné stredisko Štátnej banky československej s vyznačením príslušného čísla. Výmenné strediská začínali s prácou od ôsmej hodiny ráno a pracovali najmenej 12 hodín denne. Pri armádnych útvaroch a útvaroch národnej bezpečnosti sa zriaďovali výmenné strediská podľa určenia príslušných ministrov.

Činnosť stredísk zabezpečovali určení pracovníci ŠBČS, ktorí nemali na starosti v pobočkách prepočty účtov a pokladničné práce. Ich povinnosťou bolo presné vyplňanie unitárnych tlačovín:

- a) pokladničný doklad o prevzatí nových peňazí výmenným strediskom
- b) pokladničný doklad pre výmenu obyvateľstva
- c) denné hlásenia výmenného strediska
- d) denné hlásenie pobočky
- e) záverečný protokol o činnosti výmenného strediska.⁵¹

Spomínané tlačoviny si prevzali vedúci výmenných stredísk na inštruktáži, ktorá prebehla v noci dňa 31. mája 1953. Inštruktáž sa konala za účasti zástupcov Okresných národných výborov. Nové platidlá sa na strediská rozvážali dňa 1. júna za denného svetla s dodržaním všetkých bezpečnostných opatrení. Ich prevzatie sa potvrdzovalo na pokladničnom doklade o prevzatí nových peňazí výmenným strediskom. Každé stredisko malo svojho vedúceho, ktorý zodpovedal za hladký priebeh výmennej akcie a usmerňoval pracovnú skupinu, ktorej členmi boli:

- a) informátor – poskytoval občanom pomoc pri vyplňaní pokladničných dokladov, ako aj ústne informácie;
- b) jeden až dvaja pracovníci, ktorí kontrolovali predkladané doklady;
- c) pokladník príjmovej pokladne – prijímal staré peniaze
- d) pokladník výdajovej pokladne – vydával nové peniaze

Výmena peňazí sa uskutočňovala pre jednotlivcov iba na základe predložených občianskych preukazov. Na zvýhodnenú výmenu 300 Kčs starých peňazí v pomere 5:1 bolo nutné vyplniť Lístok pre domácnosť, na ktorom sa uviedli všetci členovia rodiny vrátane detí. Za celú rodinu vymieňal peniaze iba jeden rodinný príslušník. Ak nastali

pochybnosti o správnom vyplnení lístku pre domácnosť výmena sa neuskutočnila, resp. sa uskutočnila v znevýhodnenom kurze 50:1. Po vykonanej zvýhodnenej výmene zapísalo výmenné stredisko na tridsiatu stranu občianskeho preukazu číslo výmenného pokladničného dokladu s odtláčkom pečiatky a podpisom pracovníka, ktorý výmenu realizoval. Záverečný protokol, ktorý nadväzoval na všetky predchádzajúce denné hlásenia, ako aj na pokladničné doklady o prevzatí nových peňazí výmenným strediskom, musel byť odovzdaný najneskoršie dňa 5. júna 1953 a predstavoval zúčtovanie celej výmeny. Záverečný protokol bol dôležitým dokladom o priebehu výmeny a zakončení činnosti výmenného strediska.

Dôležitá pozornosť sa venovala zriaďovaniu výmenných stredísk vo veľkých závodoch a robotníckych štvrtiach, kde mala byť „výmena hladko zvládnutá a urýchlene vykonaná“, nakoľko sa tu rátalo s možnosťou nepokojov.

Všetci zamestnanci podieľajúci sa na peňažnej reforme, boli riadne honorovaní a zároveň im prislúchala i odmena za obdobie odpracované nad rámec pracovného času, na ktoré bola stanovená hodinová mzda Kčs 5,- maximálne však Kčs 30,- priemerne za jeden deň. Externým pracovníkom, ktorí neboli v žiadnom pracovnom pomere, prináležala odmena Kčs 5,- za riadne odpracovanú osemhodinovú pracovnú dobu, ako aj nadčasovú prácu.⁵²

Výmenné strediská ukončili svoju činnosť dňa 4. júna a najneskoršie do 5. júna museli vykonať uzávierkové práce a zostaviť záverečný protokol. V priebehu výmeny navštívilo výmenné strediská 1 176 044 osôb, ktoré vymenili peniaze celkovo za 3 512 366 obyvateľov (uvádzané čísla sú bez orgánov bezpečnosti a armády).⁵³

Na Slovensku sa vymenilo celkovo asi 11,7 miliardy Kčs, za ktoré sa vyplatilo v nových platidlách 427 miliónov Kčs. z toho vo zvýhodnenom výmennom pomere 5:1 Kčs 210 milióna Kčs. Na jedného obyvateľa na Slovensku sa v priemere vymenilo Kčs 3 329,- starých peňazí, z čoho najvyššie sumy pripadajú na obyvateľov kraja Banská Bystrica a to Kčs 3 615,-, naproti tomu najnižšie sumy na obyvateľov vyplatili v Žilinskom kraji Kčs 3 057,-. Pri výmene bolo v priemere na jedného obyvateľa vydaných Kčs 121,- nových peňazí.⁵⁴

Pokiaľ išlo o výšku zamieňaných peňazí zistilo sa, že v niektorých oblastiach nižšie a stredné vrstvy obyvateľstva vymieňali značné sumy v hotovosti, ktoré sa pohybovali v rozpätí desaťtisíc až stotisíc Kčs. Výmeny vyšších súm sa vyskytovali iba zriedka a napríklad v Piešťanoch jeden občan menil sumu 2 870 000, v Pezinku 2 000 000 Kč. Nepredpokladalo sa, že výška vymieňaných peňazí bola výsledkom špekulačných obchodov, ale skôr to vyplývalo z nedôverčivosti obyvateľstva voči peňažným ústavom po poslednej menovej reforme v roku 1945. Ak občania vymieňali v hotovosti vyššie finančné hotovosti, tak ich okamžite zaistili pracovníci Štátnej bezpečnosti, ktorí zasielali hlásenia o takýchto osobách priamo Ministerstvu národnej bezpečnosti.⁵⁵

Celý priebeh výmeny peňazí v dňoch 1. – 4. júna 1953 ostro sledovala Štátna bezpečnosť, ktorá denne zasielala správy o situácii v jednotlivých krajoch Slovenska priamo vtedajšiemu vedúcemu tajomníkovi ÚV KSS Pavlovi Davidovi. Všímala si najmä správanie obyvateľstva po vyhlásení peňažnej reformy, nakoľko informácie o jej príprave boli tajného charakteru a nezverejňovali sa. Mediálna informovanosť v tých časoch nebola taká dokonalá ako v súčasnosti a preto zo strany verejnosti bol veľký záujem o informácie uverejňované v dennej tlači. V Bratislave sa 30. mája v skorých ranných hodinách zhromažďovalo obyvateľstvo pri novinových stánkoch

a v hlúčkoch debatovali o správnosti peňažnej reformy. Kaviarne a bufety boli preplnené zákazníkmi, ktorí sa snažili utraťiť za tovar čo najväčšie sumy v starých peniazoch. V iných obchodoch sa nedalo nakupovať, nakoľko všetky boli zatvorené z dôvodu preceňovania tovaru. Nepokoje obyvateľstva boli zistené napríklad v továrni na chladničky v Zlatých Moravciach a medzi baníkmi v Handlovej, kde zamestnanci odmietali nastúpiť do práce. Na niektorých miestach Slovenska sa objavili roztrhané tisíckorunové bankovky. Štátna bezpečnosť zisťovala, ktorí majetnejší občania si nechávajú nemajetnými občanmi, najmä rómskeho pôvodu, vymieňať peniaze a ich mená zverejňovala aj v denných hláseniach. Ďalej informovali, že v dňoch výmeny sa zvýšilo množstvo darovaných peňazí v kostoloch. V jednotlivých pobočkách ŠBČS sa osobitne vyhotovovali zoznamy duchovných, ktorí si vymieňali peniaze s presným evidovaním vymieňanej sumy.⁵⁶

Staré peniaze a mince sa postupne v priebehu roka 1953 ničili. O rok neskôr sa znehodnotili aj dovtedy nevydané papierové peniaze a mince, ktoré boli pripravené k vydaniu ešte pred peňažnou reformou. Od 1. júna 1953 sa jedinými oficiálnymi platidlami stali bankovky v hodnotách 100, 50, 25 a 10 korún; štátovky v hodnote 5, 3 a 1 koruna a mince po 25, 10, 5, 3 a 1 halieri, ktoré boli vyrobené na objednávku československej vlády v moskovskej tlačiarňi GOZNAK a leningradskej mincovni. Príprava reformy prebehla urýchlene a v tajnosti, čo sa odzrkadlilo aj vo výtvarnej a technickej úrovni nových peňazí. Výtvarné stvárnenie peňazí sa stalo vecou druho-radou – dôležité bolo, že po ideovej stránke plne vyhovovali požiadavkám a cieľom vládnúcich kruhov. V realizovaných návrhoch sa objavili prvky „socialistického realizmu“ poprepletané motívmi orientálnych a ruských ornamentov typických pre niektoré cárske platidlá.⁵⁷

Zákon o peňažnej reforme prisúdil ministerstvu financií v oblasti prípravy vydania nových druhov peňazí rozhodujúcu úlohu a ŠBČS, ako jediná československá emisná banka, bola odsunutá na druhú koľaj.

V prísne tajnej správe o peňažnej reforme a jej vyúčtovaní sa otvorene hovorí, že obyvateľstvu „priniesla finančné straty, ktoré však boli potrebné k nastúpeniu cesty zvyšovania životnej úrovne“. Podľa tejto správy činilo obeživo v starých peniazoch 52 058,3 mil. Kčs. Občanom boli vydané nové peniaze v objeme 1,4 mld. Kčs, z toho asi polovica v pomere 5:1. Čistý finančný výsledok bol viac ako 3,5 mld.⁵⁸

Peňažná reforma zredukovala hotovosti a úspory občanov na minimum a zrušila všetky záväzky plynúce zo životných poisťok a cenných papierov. Tým spôsobila mnohým ľuďom nemalé ťažkosti, ktoré sa odzrkadlili v značnom znížení životnej úrovne obyvateľstva. Jej cieľom bolo okrem iného aj sústredenie úverových zdrojov, ako aj kontrola ich použitia, čo umožňovalo lepšiu koordináciu úverovej politiky s menovou a rozpočtovou politikou. Snaha o centralizáciu bankovníctva bola verným odrazom situácie v československej ekonomike, ktorej nevyhovovali komerčné prvky. Všetko sa podriadilo potrebám národohospodárskeho plánu, ako aj usmerňovaniu a rozmiestňovaniu finančných zdrojov v štáte.

Rozsah a dôsledky peňažnej reformy ešte dlho rezonovali v značnej časti obyvateľstva, ktoré ju pociťovalo ako osobnú krivdu. Mala riešiť vážne hospodárske príčiny, ktorých pôvod bol v rozvrátenom hospodárstve. V konečnom dôsledku však sledovala dôležitý cieľ a tým bolo zabezpečenie bezprostrednej závislosti obyvateľstva od štátnej moci.

Menová odluka v roku 1993

Dňa 1. januára 1993 súběžne so vznikom Slovenskej republiky vznikla, v poradí už druhá, samostatná slovenská emisná banka – Národná banka Slovenska.

Jej vznikom zanikla federálna Štátna banka česko-slovenská, ktorej pohľadávky sa delili čiastočne podľa územného princípu medzi NBS a ČNB v pomere 1:2 a čiastočne podľa pomeru 1:2,29.

Predstavitelia ŠBČS v predstihu začali pripravovať rozdelenie menovej únie, ktorej prvým krokom bolo kolkovanie dovtedy platných federálnych bankoviek. Rozhodovacia právomoc mala 7-členná Banková rada ŠBČS, v ktorej Slovensko zastupovali dvaja Slováci – A. Celušák a Š. Veselovský. Česká časť ŠBČS rozhodla bez vedomia slovenských zástupcov o výrobe kolkov pre ČR, a to aj bez vedomia samotnej Bankovej rady. Federálne ústredie v Prahe malo vytvorené emisné oddelenie, ktoré zabezpečovalo emisie bankoviek a mincí, ale v ústredí pre SR neboli vytvorené predpoklady na takúto činnosť. Aj z toho dôvodu sa pri príprave rozdelenia spoločnej meny pozeralo na slovenských bankových odborníkov s nedôverou. Výrobu kolkov pre Slovensko zabezpečovala tlačiareň Canadian Bank Note Company Limited z Ottavy. Na slovenských kolkoch bol slovenský štátny znak a nápis Slovenská republika. Kolkovanie na Slovensku sa začalo 13. januára 1993 a zabezpečovali ho najmä zamestnanci NBS a VÚB a.s., ako aj ďalšie najväčšie komerčné banky v SR. Zriadená bola komisia pre operatívne riadenie výmeny bankoviek na území SR, v ktorej boli vedúci zamestnanci NBS, VÚB a.s., Slovenskej pošty a Prezídia policajného zboru.⁵⁹

Menovej rozluke predchádzali rokovania Menového výboru zloženého z troch zástupcov NBS (M. Jusko, E. Kohútiková, M. Tkáč,) a z troch zástupcov ČNB. Menový výbor sa stretol iba dvakrát – 8. januára v Brne a 25. januára v Smoleniciach, kde sa dohodli princípy menovej odluky.⁶⁰

Dňa 23. januára 1993 o 10.08 uzrela svetlo sveta prvá slovenská desaťkorunová minca v Štátnej mincovni v Kremnici. Zo slávnostného aktu výroby slovenských mincí v kremnickej mincovni vznikol slávnostný zápis: „Sobota 23. januára 1993 sa zapíše do dejín Slovenska ako deň začiatku razenia mincí slovenskej korunovej meny. Rozhodla o tom Národná banka Slovenska po súhlase s kvalitou vzhľadových vzoriek dňa 20. januára 1993.“⁶¹

Samotná výmena peňazí prebiehala v dňoch 4 – 7. februára 1993 a za ten čas sa vymenili v Slovenskej republike 4 miliardy korún a na vkladoch bol prírastok 21 miliárd korún. Systém výmeny peňazí spočíval vo výmene 4000 Sk na hlavu v hotovosti.⁶²

Výmena bankoviek prebiehala kultivovane. Vykonalo sa cez 2 milióny výmen pre fyzické osoby v úhrnnej sume takmer 5 miliárd Sk a cez 6 tisíc výmen uskutočnených právnickým osobám v celkovej sume 66 miliónov Sk. Národná banka Slovenska splnila svoju úlohu bez problémov a s tým istým počtom zamestnancov, ktorí sa zúčastnili akcie kolkovania, dokázala pripraviť aj výrobu nových slovenských bankoviek a mincí.⁶³

Dňom 8. februára 1993 zanikla spoločná česko-slovenská mena a vznikla slovenská mena.

Do 15. augusta 1993 obiehali okolkované česko-slovenské bankovky a v tento deň boli dané do obehu prvé slovenské bankovky v nominálnej hodnote 50 slovenských korún. Prvé slovenské bankovky sa tlačili v Kanade a na Malte.⁶⁴

Rozdelenie majetku federálnej ŠBČS sa definitívne uzavrelo až medzivládnu zmluvou. Predchádzalo jej 19 dohôd pripravovaných zástupcami slovenskej a českej časti

ŠBČS. Dňa 24. novembra 1999 bol predsedom vlád SR a ČR podpísaný Protokol medzi vládami ČR a SR o odovzdaní zostávajúcej časti zlata (v množstve 4,5 tony) zo zásob v rámci delenia majetku po bývalej ŠBČS, ako aj Zmluvu medzi ČR a SR o spoločnom postupe pri delení majetku ČSFR medzi ČR a SR a o jeho prechode medzi obidva štáty. Zmluvou sa odkúpil slovenský dlh od Českej národnej banky vo výške 26 miliárd korún za jednu korunu.⁶⁵

Týmto aktom bola uzavretá otázka delenia majetku medzi ČR a SR.

Záver

Uvedenej téme – menové reformy a odluky sa venuje viacero historikov, ekonómov, hospodárov. Ako prvoradáy motív som si zvolila štúdium archívnych dokumentov a chcela som širokú verejnosť opäť upozorniť na nesmierne dôkazové bohatstvo, ktoré sa nachádza v archívoch. Môj pohľad na menové reformy je v prvom rade pohľadom archívára a nie historika, či ekonóma. Z toho dôvodu v mojej štúdií nenájdete žiadne ekonomické hodnotenie historických súvislostí. Táto téma ma zaujala najmä tým, že reformy prebiehali v rôznych časových pásmach a za rôznorodých historických súvislostí. Svoju pečať každej z nich vštepili aj politické udalosti, ako aj samotní bankovní úradníci.

Poznámky

- ¹ JIRÁSEK, Z. – ŠŮLA, J.: Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1. Nakladatelství Svitání, Praha 1992, s. 22.
- ² Archív Českej národnej banky (ďalej AČNB), fond Národná banka Československá (ďalej len NBČS), Spomienky Karola Leopolda, sign. P-XVII-338, kartón č. 428. Pôžička sa úročila 4,5 % úrokom. Na tejto pôžičke participovali v percentuálnom vyjadrení tieto banky (zvolila som iba tie s najvyšším podielom): Živnostenská banka 32 %, Agrárna banka 11 %, Česká priemyslová banka 11 %, Pražská úverná banka 11 %, Zemská banka kráľovstva českého 10 %.....Úverná banka v Ružomberku sa na tejto zmluve podieľala 5 miliónmi korún t. j. 0,5 %.
- ³ Dějiny bankovníctví v českých zemích. Bankovní institut a.s., Praha 1999, s. 266.
- ⁴ Československý kompas. Zborník peňažníctva. Praha 1924, s. 74.
- ⁵ Dějiny bankovníctví v českých zemích. Bankovní institut a.s., Praha 1999, s. 219.
- ⁶ AČNB, fond NBČS, Spomienky Karola Leopolda, sign. P-XVII-338, kartón č. 428.
- ⁷ Dějiny bankovníctví v českých zemích. Bankovní institut a.s., Praha 1999, s. 220.
- ⁸ Tamže, s. 267.
- ⁹ Slovenský národný archív (ďalej SNA), fond Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska (ďalej MSP), list z 9. septembra 1921, číslo 1836, kartón 463.
- ¹⁰ AČNB, fond NBČS, sign. P-XVII-338, kartón č. 428.
- ¹¹ Tamže
- ¹² Tamže
- ¹³ SNA, fond MSP, list zo 17. marca 1919, č. 151, kartón 292.
- ¹⁴ Tamže, list z 18. apríla 1919, č. 745, kartón 292.
- ¹⁵ Tamže, telegram z 8. 5. 1919, č. 1022, kartón 293.
- ¹⁶ Tamže, telegram z 8. 5. 1919, č. 247, kartón 293.

- ¹⁷ AČNB, fond NBČS, sign. P-XVII-338, kartón č. 428.
- ¹⁸ SNA, fond MSP, listy zo 17. augusta 1919, číslo 2818 a 17. septembra 1919, č. 3068, kartón 296.
- ¹⁹ Tamže, list zo 18. augusta 1919, 1350/68 pres. adm. č. 3141.
- ²⁰ Tamže, list zo 16. januára 1920, č. 915, kartón 312.
- ²¹ MAZÚR, M.: Činnosť Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945, s. 130. In: Zborník z vedeckej konferencie Slovenská republika (1939-1945). Matica Slovenská 2000, s. 126–141.
- ²² MAZÚR, M.: Slovenská národná banka (1939-1945). In: Biatec 6, 1996, s. 8.
- ²³ MAZÚR, M.: Činnosť Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945, s. 37. In: Podiel slovenských národohospodárov na príprave SNP, s. 31–44. ADADE, Banská Bystrica 1999, 99 s.
- ²⁴ MAZÚR, M.: Činnosť Slovenskej národnej banky v rokoch 1939 – 1945, s. 130–132. In: Zborník z vedeckej konferencie Slovenská republika (1939 – 1945). Matica Slovenská 2000, s. 126–141
- ²⁵ AČNB, fond NBČS; sign. NB-P XVIII-99/5, kartón č. 498.
- ²⁶ Tamže, sign. NB-P XVIII, 99, kartón č. 496.
- ²⁷ Tamže, sign. NB-P XVIII-99/5, kartón č. 498.
- ²⁸ Tamže, sign: NB-P XVIII, kartón č. 501.
- ²⁹ Dějiny bankovníctví v českých zemích. Bankovní institut a.s., Praha 1999, s. 392–393.
- ³⁰ AČNB, fond NBČS, sign: NB-P XVIII-99/14, kartón č. 500.
- ³¹ Tamže, sign: NB-P XVIII, kartón č. 499.
- ³² CHUDJÁK, F.: Menová reforma 1945. Uvoľňovanie viazaných vkladov. In: Biatec, ročník 9 (3/2001), s. 23–25.
- ³³ AČNB, fond NBČS, sign. NB-P XVIII, kartón č. 499.
- ³⁴ Tamže.
- ³⁵ Tamže.
- ³⁶ Dějiny bankovníctví v českých zemích. Bankovní institut a.s., Praha 1999, s. 392–393.
- ³⁷ AČNB, fond NBČS, sign. NB-P XVIII, 99, kr. č. 496.
- ³⁸ Tamže, sign. NB-P XVIII, kartón č. 499.
- ³⁹ Tamže.
- ⁴⁰ Tamže, sign. NB-P XVIII, 99, kartón č. 496.
- ⁴¹ PULPÁNOVÁ, S. – PULPÁN, K.: K 50. výročiu menovej reformy v roku 1945. In: Finance a úvěr 45, 1995, č. 11, s. 651.
- ⁴² AČNB, fond NBČS, JUDr. Leopold Chmela – Likvidační fond měnový, sign. NB-P XVII – 99/4 k č. 67/497, kartón č. 497.
- ⁴³ CHUDJÁK, F.: Menová reforma 1945. Uvoľňovanie viazaných vkladov. In: Biatec, ročník 9 (3/2001), s. 23–25.
- ⁴⁴ Tamže
- ⁴⁵ PULPÁNOVÁ, S. – PULPÁN, K.: K 50. výročiu menovej reformy v roku 1945. In: Finance a úvěr 45, 1995, č. 11, s. 653.
- ⁴⁶ PRAVDA, 31. mája 1953.
- ⁴⁷ KOŠTEL, M.: Štátna banka československá. In: Československé bankovy, štátovky a mince 1919 – 1992. Lunarion, Praha 1993, s. 31.
- ⁴⁸ ANBS, fond Štátna banka Československá (ďalej len ŠBČS), pobočka Prešov. Referát dr. Pohla o zhodnotení peňažnej reformy prednesený na aktíve riaditeľov krajských pobočiek 28. augusta 1953 v Prahe, kartón 2.
- ⁴⁹ SNA, fond ÚV KSS, Pavol David, arch. j. 478, kartón 2262.
- ⁵⁰ Tamže
- ⁵¹ ANBS, fond ŠBČS, pobočka Liptovský Mikuláš, Smernice pre pobočky ŠBČS o organizácii a práci výmenných stredísk z 30. mája 1953, č. 8667, kartón 1220.
- ⁵² Tamže, č. 13023 z 11. augusta 1953, kartón 1220.
- ⁵³ SNA, fond ÚV KSS, Pavol David, arch. j. 478, Správa o priebehu menovej reformy na Slovensku č. 3722-53 kartón 2262.

⁵⁴ Tamže.

⁵⁵ Tamže.

⁵⁶ Tamže, i. č. 104, kartón 2245.

⁵⁷ SURGA, L.: Technická a výtvarná stránka bankoviek a mincí. In: Československé bankovky, štátovky a mince 1919-1992. Lunarion, Praha 1993, s. 48.

⁵⁸ KOŠTEL, M.: Štátna banka československá, In: Československé bankovky, štátovky a mince 1919 - 1992. Lunarion, Praha 1993, s. 48.

⁵⁹ ŠPALEK, R.: ...a obiehajú slovenské bankovky. In: Biatec, ročník I, február 1993, s. 20-21.

⁶⁰ TKÁČ, M.: Ako vznikala Národná banka Slovenska. In: Historický zborník 10, č. 2/2000, s. 147.

⁶¹ ZORIČÁK, P.: Zrodila sa Slovenská koruna. In: Biatec, ročník I, február 1993, s. 17.

⁶² TKÁČ, M.: Ako vznikala Národná banka Slovenska. In: Historický zborník 10, č. 2/2000, s. 147

⁶³ ŠPALEK, R.: ...a obiehajú slovenské bankovky. In: Biatec, ročník I, február 1993, s. 20-21.

⁶⁴ TKÁČ, M.: Ako vznikala Národná banka Slovenska. In: Historický zborník 10, č. 2/2000, s. 147.

⁶⁵ Národná banka Slovenska, Odbor verejných informácií. Prehľad dennej tlače 24 - 26. novembra 1999.

